

Wzrost liczby zachowań radykalnych w Europie a przyszłość Unii Europejskiej

ANDRZEJ WOJTASZAK

DR HAB., PROF. US

Uniwersytet Szczeciński, Instytut Politologii i Europeistyki
e-mail: nadwojt(at)wp.pl

Słowa kluczowe ekstremizm, radykalizm, terroryzm, polityka migracyjna, bezpieczeństwo, Unia Europejska

Abstrakt Artykuł porusza problem zagrożenia, jakie powoduje w krajach UE działalność różnorodnych ruchów i organizacji ekstremistycznych. Niektóre z nich są radykalnie religijne, co częściowo wynika z zaangażowania państw europejskich w konflikty na Bliskim Wschodzie. Radykalizacja postaw wielu grup islamistów żyjących w Unii wiąże się z ideą odwetu, głoszoną przez przywódców organizacji terrorystycznych (np. Al-Kaidy lub tzw. Państwa Islamskiego, IS). Problemem jest również ekstremizm ruchów i organizacji separatystycznych i etnonacjonalistycznych. Pomimo osłabienia (zawieszenia działalności) ETA lub IRA wciąż pojawiają się roszczenia niepodległościowe. Spore znaczenie mają separatyzmy korsykański czy prowansalski, a o niezależności mówi się również w Katalonii i Szkocji. Nie można też pominąć ekstremistów o poglądach lewacko-anarchistycznych czy radykalnie prawicowych. UE szuka rozwiązań i podejmuje różne inicjatywy mające minimalizować zagrożenie. Powstają strategie, deklaracje, programy, tworzone są kolejne instytucje. Istotne jest, by w obliczu radykalizacji postaw ekstremalnych państwa członkowskie UE ściśle ze sobą współpracowały.

An increase in radical behavior in Europe and the future of the European Union

Keywords extremism, radicalism, terrorism, migration policy, security, European Union

Abstract The article addresses the problem of the threat of various movements and extremist organizations in EU countries. Some of them are radically religious, which is partly due to the involvement of European states in conflicts in the Middle East. The radicalization of the attitudes of many Islamist groups living in the Union is connected with the idea of retaliation, proclaimed by the leaders of terrorist organizations (eg Al-Qaeda or the so-called Islamic State, IS). The problem is also the extremism of movements and separatist and ethnic-nationalist organizations. Despite the weakening (suspension) of the ETA or IRA, independence claims continue to appear. Corsican or Provencal separatism is very important, and independence is also being said in Catalonia and Scotland. One can not ignore extremists with leftist-anarchist or radical right-wing views. The EU seeks solutions and undertakes various initiatives to minimize the threat. Strategies, declarations, programs are created, new institutions are created. It is essential that in the face of radicalization of extreme attitudes EU member states work closely together.

Stan badań nad problemem

Europa musi się zmierzyć z wieloma zagrożeniami. Do najważniejszych należy zaliczyć: konflikty zbrojne (również te toczone blisko granic Unii Europejskiej), terroryzm, rozpowszechnienie broni masowego rażenia, kryzysy ekonomiczne, konflikty regionalne, przestępczość zorganizowaną. Przedmiotem rozważań w prezentowanym artykule będą postawy radykalne i ich wpływ na poziom bezpieczeństwa w krajach UE. Zaprezentowane zostaną problemy związane z funkcjonowaniem na terenie państw Unii ruchów i organizacji o ekstremalnym/radykalnym charakterze, co w wielu przypadkach wiąże się ze wzrostem zagrożenia terrorystycznego. Powstało na ten temat wiele raportów międzynarodowych, także przygotowanych przez organy UE (IEP, 2014; IEP, 2015; IEP, 2016; Europol 2011; Europol, 2012; Europol, 2013; Europol, 2014; Europol, 2015; Europol, 2016; Europol, 2017), a także mnóstwo publikacji. Warto zwrócić uwagę na prace Magdaleny Adamczuk (2011), Stanisława Zbigniewa Bukowskiego (2010), Beatrice de Graaf (2011), Krzysztofa Izaka (2011), Izabeli Oleksiewicz (2013), Anny Rusinek (2011), Mateunii Sirseloudi (2011), Damiana Szlachtera (2006), Charlesa Townshenda (2017), Luizy Wojnicz (Wojnicz, 2011) czy Aleksandry Zięby (2011). Istotne są również opracowania o charakterze encyklopedycznym (Karolczak, 1995; Kushner, 2003; Zasieczna, Zasieczny, 2004; Ebbig, Fiedler, Wejkszner, Wojciechowski, 2007; List of designated terrorist groups, 2014).

Wyjaśnienie pojęć: skrajność, radykalizm i ekstremizm

Władysław Kopaliński definiuje radykalizm jako „krańcowość, skrajność poglądów, metod; kierunek polityczny, którego program domaga się głębokich reform w prawach, instytucjach i metodach działania rządu, jednak bez naruszenia podstaw ustroju (kapitalistycznego)” (Kopaliński, 2007, s. 13).

Radykalizm może oznaczać albo bezkompromisowość, głoszenie skrajnych poglądów i podejmowanie brutalnych działań, albo próbę odrzucenia porządku społecznego (Chojnicka, Jaskólski, 2012, s. 22–23). Wydaje się jednak, że do pierwszego ze wskazanych znaczeń lepiej pasuje pojęcie ekstremizm.

Ten termin oznacza z kolei „1) krańcowe stanowisko w jakiejś sprawie, doktrynie, skrajność, krańcowość; 2) stosowanie ostatecznych środków, np. terroru, dla osiągnięcia jakiegoś celu politycznego, ideologicznego” (Sobol, 2002, s. 281). Na uwagę zasługuje interpretacja zaproponowana przez Rogera Scrutona, który wskazuje trzy rozumienia pojęcia ekstremizm:

- 1) Doprowadzenie jakiejś idei politycznej do skrajności, bez względu na „niefortunne” reperkusje (...).
- 2) Nietolerancyjny stosunek do wszystkich poglądów oprócz swoich własnych.
- 3) Użycie do realizacji celów politycznych takich środków, które nie zważają na ogólnie przyjęte normy postępowania, zwłaszcza nie szanujących życia, wolności i praw obywatelskich innych (Scruton, 2002, s. 89–90).

Ugrupowania radykalne często odrzucają stosowanie przemocy, mają jednak inną niż środowiska umiarkowane wizję zmian i proponują wprowadzenie ich skrajnych (często antykapitalistycznych) wariantów (Tokarczyk, 2003/2004, s. 258). Tego typu ruchy często są traktowane

jako opozycyjne wobec demokracji liberalnej, a nie demokracji w ogóle (Moroska-Bonkiewicz, 2013, s. 4; Mudde, 2006, s. 87–104).

Z kolei ruch ekstremalny dążyć będzie do osiągnięcia określonego celu za pomocą ekstremalnych środków. Roman Tokarczyk zauważa, że działania ekstremistów cechuje „roszczenie sobie prawa do wyłączności reprezentowania całych społeczności, negacja systemów pluralistyczno-demokratycznych, dogmatyzm, myślenie w kategoriach przyjaciel – wróg oraz fanatyzm” (2004, s. 30; por. Glossar der Verfassungsschutzbehörden, 2009, s. 11)

Organizacje ekstremalne działające na obszarze UE a zagrożenie terrorystyczne w latach 2010–2016.

Wśród organizacji i ruchów ekstremalnych najbardziej zagrażających bezpieczeństwu w krajach UE należy wyróżnić:

- ruchy i organizacje działające z pobudek religijnych,
- ruchy separatystyczne i etnonacjonalistyczne,
- ruchy i organizacje skrajnie lewicowe i anarchistyczne,
- ruchy i organizacje skrajnie prawicowe.

Typologia nie uwzględnia tzw. terroryzmu jednej sprawy (ang. single issue terrorism; por. Posłuszna, 2013a).

W tym artykule przyjrze się działalności organizacji i ruchów, które mieszczą się w przyjętej klasyfikacji, w latach 2010–2016 (Europol 2011; Europol, 2012; Europol, 2013; Europol, 2014; Europol, 2015; Europol, 2016; Europol, 2017; IEP, 2014; IEP, 2015; IEP, 2016; Ebbig, Fiedler, Wejkszner, Wojciechowski, 2007; Kasprówicz, 2017, s. 78 i n.). Do pierwszej grupy – ruchów i organizacji inspirowanych religijnie¹ – można zaliczyć: Al-Kaidę Półwyspu Arabskiego (AQAP); Al-Kaidę Islamskiego Maghrebu (AQIM); Ruch Młodych Mudżahedinów (Al-Shabaab) czy tzw. Państwo Islamskie (IS) (Antoń, 2015, s. 125 i n.; Wejkszner, 2014, s. 227–228; Izak, 2014). Bezsprzeczne najważniejsze spośród ekstremalnych organizacji islamskich (dżihadystów) są Al-Kaida i IS. Na początku drugiej dekady XXI w. najbardziej znanymi aktami terrorystycznymi były próba zabicia duńskiego rysownika (autora karykatury proroka Mahometa) Kurta Westergaarda oraz zamachy w Kopenhadze na siedzibę redakcji gazety „Jyllands-Posten” i karykaturzystę Larsa Vilksa.

Liczba aktów terrorystycznych mających związek z radykalizmem islamskim wzrasta od 2015 r. Większość brutalnych zamachów miała miejsce we Francji. Do jednego z nich doszło w styczniu 2015 r., kiedy to podczas ataku na siedzibę redakcji magazynu satyrycznego „Charlie Hebdo” w Paryżu zabito 12 i zraniono 11 osób. Sprawcami byli urodzeni w Paryżu (pochodzenia algierskiego) ekstremiści działający pod wpływem AQAP. 13 listopada 2015 r. terroryści zastosowali metodę zsynchronizowanych ataków (w trzech miejscach): na stadion piłkarski, teatr

1 W raportach Europolu od 2016 r. (dotyczących 2015 r.) mówi się o terroryzmie dżihadystów.

oraz kawiarnię i restaurację. W tych zamachach zginęło 136 osób (92 osoby w teatrze Bataclan), a 368 zostało rannych (IEP, 2016, s. 13).

W 2016 r. najgroźniejsze ataki terrorystyczne miały miejsce w Brukseli. Doszło do napaści na lotnisko w Zaventem oraz w metrze (pomiędzy stacjami Schuman i Maelbeek). Zamachowcy byli związani z IS.

Do groźnego zamachu doszło także 14 lipca, w święto narodowe Francji. Mieszkający w tym kraju 31-letni Tunezyjczyk wjechał samochodem dostawczym w tłum ludzi, którzy uczestniczyli w pokazie fajerwerków na Promenadzie Anglików, jednej z głównych ulic Nicei. Zginęło 85 osób, a 201 zostało rannych. Atak z użyciem ciężarówki został powtórzony w Berlinie 19 grudnia tego samego roku w czasie jarmarku bożonarodzeniowego w dzielnicy Charlottenburg. Do wspierania i organizacji tych ataków przyznało się IS.

Wśród ekstremalnych organizacji i ruchów separatystycznych oraz etnonacjonalistycznych najważniejsze to: Baskonia i Wolność (Euskadi ta Askatasuna, ETA) – Francja, Hiszpania; Galijski Ruch Oporu (Resistència Galega, RG, REGA) – Hiszpania; Front Wyzwolenia Narodowe Korsyki (Fronte di Liberazione Naziunale di a Corsica, FLNC); Front Wyzwolenia Narodowe Prowansji (Front de Libération Nationale de Provence, FLNP); Rewolucyjna Armia Bretońska (Armée Révolutionnaire Bretonne, ARB) – Francja; Dissident Republican (DR), Prawdziwa Irlandzka Armia Republikańska (Real Irish Republican Army, RIRA), Republikańska Akcja Przeciwko Narkotykom (Republican Action Against Drugs); Óglaigh ná h'Éireann (ONH, Wojownicy Irlandii) oraz Kontynuacja Irlandzkiej Armii Republikańskiej (Continuity Irish Republican Army, CIRA) – działające na terenach Wielkiej Brytanii (głównie Irlandii Północnej).

Do drugiej dekady XXI w. to właśnie ekstremalne ruchy separatystyczne stwarzały największe zagrożenie dla bezpieczeństwa wewnętrznego wielu krajów Europy. Działania grup etnonacjonalistycznych i separatystów były motywowane nacjonalizmem, poczuciem odrębności etnicznej oraz kwestiami religijnymi. Jedną z najbardziej niebezpiecznych organizacji była działająca na terenach Hiszpanii i Francji ETA (Tomasiewicz, 2000, s. 140–144). Z rąk baskijskich separatystów w latach 1968–2008 zginęło 825 osób. 8 stycznia 2011 r. ETA ogłosiła trwałe zawieszenie broni, a 20 października 2011 r. podjęła decyzję o zaprzestaniu działań zbrojnych (Declaration by ETA, 2011). Z kolei uaktywnił się wówczas RG, organizując w tym roku cztery zamachy na terenie hiszpańskiej Galicji (Europol, 2012, s. 25).

W pierwszych latach drugiej dekady XXI w. na Korsyce (Francja) aktywna była FLNC (Tomasiewicz, 2000, s. 130–131). Zamachowcy zaatakowali m.in. 20 domów wypoczynkowych i wymusili od właścicieli tzw. podatek rewolucyjny. W grudniu 2013 r. ataki przeprowadziła także ARB, a w następnym roku w Prowansji powstała nowa grupa separatystyczna – FLNP.

Aktywne były także środowiska separatystyczne w Irlandii Północnej. Pomimo tzw. porozumienia wielkopiątkowego z 10 kwietnia 1998 r. nie wszyscy członkowie IRA przestali walczyć o niepodległość. Rozbrajanie IRA było początkiem powrotu do normalności (O'Brien, 2001, s. 240–257), choć nadal działały CIRA i RIRA. Celami ich ataków były głównie banki, urzędnicy cywilni, ośrodki kultury (m.in. The Londonderry City of Culture Office). Ponadto grupy

ekstremalne CIRA oraz ONH przeprowadzały akcje terrorystyczne również w innych regionach Wielkiej Brytanii.

Do trzeciej grupy – ekstremistów lewicowych i anarchistów – zaliczyć należy organizacje greckie, takie jak Konspiracyjne Komórki Ognia (Synomosia Pynon tis Fotias, SPF), Organizacja Rewolucyjna 17 Listopada (RO); Grupa Ludowych Bojowników (Omada Laikon Agoniston, OLA), Organosi Politofylakis Laiki Dikeosyni (Militia Group Popular Justice OPLD), Walka Rewolucyjna (Epanastatikos Agonas), włoską Nieformalną Federację Anarchistyczną (Federazione Anarchica Informale, FAI) i hiszpańskie Grupy Oporu Antyfaszystowskiego 1 Października (Grupos de Resistencia Antifascista Primero de Octubre, GRAPO). Tradycje terroryzmu lewackiego sięgają w Europie lat 60. XX w. W tym okresie aktywnie działały nieistniejące już dziś niemiecka Frakcja Czerwonej Armii (Rote Armee Fraktion, RAF), francuska Akcja Bezpośrednia (Action Directe, AD), belgijskie Walczące Komórki Komunistyczne (Cellules Communistes Combattantes, CCC) oraz włoskie Komunistyczne Organizacje na Rzecz Wyzwolenia Proletariatu (Comunisti Organizzati per la Liberazione Proletariata, COLP).

W ostatnich latach największą aktywnością wykazywały się grupy lewicowe i anarchistyczne z Grecji, Włoch i Hiszpanii (Pośluszn, 2013b). Dla radykalizowania działań terrorystycznych w Grecji zaczęły współpracować anarchistyczna grupa SPF z marksistowsko-leninowską RO. Swoje akcje przeprowadzała także OLA, która w Atenach zaatakowała niemiecką sieć sprzedającą luksusowe samochody. 21 lutego 2013 r. doszło do zamachu na więźnienie w Domokos (zginął wówczas strażnik). Do ataku przyznała się anarchistyczna grupa OPLD. W październiku 2016 r. SPF umieściła ładunek wybuchowy pod willą prokuratora w Atenach.

Jeśli idzie o Hiszpanię, to podkreślić należy sukces służb bezpieczeństwa, które w 2010 r. dokonały częściowego demontażu (poprzez aresztowania) aktywnej grupy terrorystycznej GRAPO, co osłabiło działania ruchów lewacko-anarchistycznych na Półwyspie Iberyjskim.

Inna sytuacja była we Włoszech. Terrorysty lewacy początkowo zajmowali się głównie wysyłaniem uzbrojonych ładunków drogą pocztową (m.in. do ambasad Grecji, Chile i Szwajcarii). Doprowadziło to do dwóch niezbyt groźnych wybuchów w Rzymie, do których przynależała się FAI. Włoskim anarchistom nie podobał się pomysł rozbudowy elektrowni atomowych. Do spektakularnego ataku doszło 7 maja 2012 r. w Genui, gdzie zamachowcy z FAI postrzelili w nogę dyrektora firmy energetycznej.

Do ostatniej grupy – ekstremistyczno-prawicowej – należały niemieckie Narodowosocjalistyczne Podziemie (Nationalsozialistischer Untergrund, NSU), Chuligani Przeciwko Salafitom (Hooligans gegen Salafisten, HoGeSa, HOGESA), Patriotyczni Europejczycy Przeciwko Islamizacji Zachodu (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes, Pegida), działająca na terenie całej UE Old School Society oraz Gruppe Freital, polski Obóz Narodowo-Radykalny (ONR), Polska Liga Obrony (PLN), brytyjska Angielska Liga Obrony (English Defence League, EDL), szwedzki Nordycki Ruch Oporu (Nordiska Motstrånds rörelsen), norweska Nordic Resistance (Nordfront), włoska Avanguardia Ordiovista oraz organizacje działające

w większości krajów UE, jak Stop Islamizacji Europy (SIOE) oraz Krew i Honor (Blood and Honour), a także wiele innych.

Działania ekstremalnych ruchów i organizacji prawicowych nastawione były na propagowanie zmiany systemu społeczno-politycznego. Ich inspiracji można szukać w ideologii faszystowskiej i narodowo-socjalistycznej.

Pojawienie się radykalnych grup islamistycznych oraz wzrost liczby imigrantów spowodowały gwałtowne reakcje ze strony organizacji radykalnie prawicowych, które działały pod hasłami obrony własnego narodu i europejskiej cywilizacji. W marcu 2012 r. w duńskim mieście Aarhus doszło z inicjatywy EDL do spotkania grup nacjonalistycznych z wielu krajów Europy. Uczestniczyli w nim członkowie „ligi obrony” z Wielkiej Brytanii, Francji, Polski i krajów skandynawskich. Na terenie UE uaktywniły się wówczas również organizacje neonazistowskie, które organizowały szkolenia dla swoich członków. W Norwegii np. prowadziły je szwedzka Nordiska Motstrånds rörelsen i norweska Nordic Resistance.

W 2013 r. w Niemczech doszło do aresztowań w środowiskach radykalnej prawicy i rozpoczął się proces prawicowej grupy NSU. W następnym roku we Francji, w Morteau w pobliżu miasta Besançon, i w Burgundii ujęto czterech mężczyzn związanych z organizacją Combat 18 (utworzoną przez Blood and Honour). Do aresztowań doszło również we Włoszech, gdzie zatrzymano 14 członków Avanguardia Ordiovista, którzy planowali ataki na polityków, prokuratorów i policję.

Od 2015 r. głównym celem grup prawicowo-ekstremalnych stała się emigracyjna społeczność muzułmańska, którą utożsamiano z fundamentalistami islamskimi. W wielu krajach UE doszło do antyislamskich demonstracji. Największe z nich odbyły się w październiku i listopadzie w Kolonii oraz w Hanowerze, a zostały zorganizowane przez HoGeSa. Podobne akcje skierowane przeciwko imigrantom organizowała EDL w Wielkiej Brytanii. Antyislamski charakter miały także manifestacje przygotowane przez niemiecką Pegidę. Organizacja domagała się podjęcia przez władze działań uniemożliwiających napływ muzułmańskich imigrantów do Europy. Działalność Pegidy miała naśladowców (używających tej samej nazwy) w innych państwach członkowskich UE, takich jak Belgia, Francja, Holandia i Wielka Brytania.

W lutym 2016 r. aresztowano sześć osób w związku z zamachem na meczet w holenderskim mieście Enschede. We Francji zaatakowano sześć meczetów i arabską restaurację. Działania radykalne miały miejsce także w Niemczech, gdzie zauważono aktywność dwóch grup ekstremalnie prawicowych. Old School Society i Gruppe Freital podpaliły 20 domów dla migrantów w krajach związkowych Saksonia i Meklemburgia-Pomorze Przednie. Pięć osób zostało aresztowanych i oskarżonych o członkostwo w organizacji terrorystycznej, próbę morderstwa i detonację dwóch ładunków wybuchowych w domach dla azylantów w Freital oraz w Dreźnie.

Ocena zagrożeń bezpieczeństwa europejskiego w kontekście ataków terrorystycznych w latach 2010–2016

Jak dzisiaj wygląda Europa narażona na ataki terrorystyczne? Według przygotowanych przez Europol raportów z lat 2011–2017 (obejmujących lata 2010–2016) wzrasta liczba aresztowań w środowiskach terrorystycznych (tab. 1).

Tabela 1. Liczba aresztowań oraz zamachów terrorystycznych w UE w latach 2010–2016

Liczba	Rok						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Aresztowania	611	484	537	535	774	1077	1002
Zamachy terrorystyczne	249	174	219	152	199	211	142

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europolu (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

O ile przed 2014 r. liczba aresztowań sięgała ok. 500, o tyle obecnie dokonuje się już zatrzymanie co najmniej 1000 osób w ciągu roku. Zmianie ulega także liczba zamachów terrorystycznych, która w 2016 r. wynosi 142.

Tabela 2. Liczba osób aresztowanych ze względu na zagrożenie terrorystyczne w UE (2010–2016)

Rok	Osoby aresztowane ze względu na zagrożenie terrorystyczne według motywacji						
	terrorystyci religijni	separatyści	ekstremiści lewicowi	ekstremiści prawicowi	terrorystyci indywidualni	terrorystyci jednej sprawy	razem
2010	179	349	34	1	–	48	611
2011	122	247	42	5	–	68	484
2012	159	257	24	10	–	87	537
2013	216	180	49	3	3	84	535
2014	395	154	54	34	–	137	774
2015	687	168	67	11	–	144	1077
2016	718	84	31	12	–	157	1002
Ogółem	2476	1439	301	76	3	725	5020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europolu (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

Jak wyglądały te aresztowania pod względem afiliacji organizacji terrorystycznych? W 2016 r. ujęto 539 więcej takich osób niż w 2010. Od 2012 r. wyraźnie zmalała liczba aresztowań w środowiskach separatystów i etnonacjonalistów – z 257 w 2012 r. do 84 w 2016 r. (tab. 2). Na zbliżonym, aczkolwiek z tendencjami spadkowymi, poziomie utrzymuje się liczba aresztowań w środowiskach radykalnej prawicy.

Tabela 3. Zamach terrorystyczne w UE w latach 2010–2016 (z uwzględnieniem motywacji zamachowców)

Lata	Motywacja zamachowców						razem
	motywowani religijnie	separatyści	ekstremiści lewicowi	ekstremiści prawicowi	terroryści indywidualni	jednej sprawy	
2010	3	160	45	–	1	40	249
2011	–	110	37	1	–	26	174
2012	6	167	18	2	–	26	219
2013	–	84	24	–	–	44	152
2014	2	67	13	–	1	116	199
2015	17	65	13	9	–	107	211
2016	13	99	27	1	–	2	142
Ogółem	41	752	177	13	2	361	1346

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europolu (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

W tym okresie miały miejsce liczne ataki terrorystyczne. Najwięcej z nich (752) zostało zorganizowanych przez organizacje separatystyczne oraz ugrupowania lewacko-anarchistyczne (177). Zamachy zorganizowane przez islamistycznych terrorystów pod względem ilościowym utrzymały się na tym samym poziomie (tab. 3).

Tabela 4. Liczba zamachów w UE przeprowadzonych przez islamistów (w latach 2010–2016) w stosunku do ogółu

Rok	Liczba zamachów terrorystycznych	
	ogółem	zorganizowanych przez islamistów
2010	249	3
2011	174	–
2012	219	6
2013	152	–*
2014	199	2
2015	211	17
2016	142	13
Razem:	1346	41

* Wydaje się jednak, że dwa ataki powinny zostać uznane za zamachy dżihadystów. Pierwszy, na brytyjskiego żołnierza, miał miejsce w dniu 21 maja w Wołwach, blisko koszar wojskowych, i był zorganizowany przez osoby mające kontakt z grupą islamistyczną al-Muhajiroun. Drugi, w którym zginął francuski żołnierz, miał miejsce w La Défense koło Paryża. Zamachowcem był uczeń szkoły koranicznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Europolu (2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

Reasumując, w latach 2010–2016 w krajach UE przeprowadzono 1346 zamachów terrorystycznych, z czego (jak już wspomniano) 41 zorganizowali dżihadysty (tab. 4). W 2015 r. w wyniku ich ataków zginęło 150 osób. Rok później ich ofiarami padło 135 osób (na 142, które zginęły w sumie w wyniku zamachów terrorystycznych).

Działania UE w obliczu radykalizacji postaw i wzrostu zagrożenia terrorystycznego

Od czasu zamachu na World Trade Center w Stanach Zjednoczonych (11 września 2001 r.) na świecie jest coraz bardziej niebezpiecznie. Od tego rozpoczęła się tzw. wojna z terroryzmem. Na wzrost zagrożenia terrorystycznego zareagowały również kraje europejskie. UE ogłosiła 13 czerwca 2002 r. Decyzję ramową Rady Unii Europejskiej w sprawie zwalczania terroryzmu (Rada UE, 2002). Podkreślano tam, iż „Unia Europejska opiera się na uniwersalnych wartościach, jakimi są godność ludzka, wolność, równość i solidarność, poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności. Unia Europejska opiera się na zasadzie demokracji i zasadzie państwa prawa, wspólnych dla Państw Członkowskich” (Rada UE, 2002). W dokumencie wskazano również, czym jest przestępstwo terrorystyczne. Do tej grupy należą: ataki na życie mogące spowodować śmierć, ataki na integralność cielesną osoby, porwania lub branie zakładników, spowodowanie rozległych zniszczeń obiektów rządowych, publicznych, infrastruktury, zajęcie/zniszczenie środka transportu, wytwarzanie/uwalnianie substancji niebezpiecznych, zajęcie statku lub innego środka transportu, wytwarzanie, posiadanie, nabywanie, przewożenie, dostarczanie lub używanie broni, materiałów wybuchowych, broni masowego rażenia, jak również badanie i rozwój broni biologicznej i chemicznej, uwalnianie substancji niebezpiecznych/wzniesienie pożarów, zakłócenie/przerwy w dostawie wody, energii elektrycznej itd., groźby popełnienia któregośkolwiek z wyżej wymienionych czynów (Rada UE, 2002). Z kolei za grupę terrorystyczną uznaje się „grupę zorganizowaną złożoną z więcej niż dwóch osób, ustanowioną na przestrzeni czasu i działającą w uzgodniony sposób w celu popełniania przestępstw terrorystycznych” (Rada UE, 2002).

Innymi istotnymi dokumentami dotyczącymi postępowania z ruchami ekstremalnymi były Europejska strategia bezpieczeństwa z 12 grudnia 2003 r. (Rada UE, 2009) oraz przyjęta przez Radę Europy Deklaracja o zwalczaniu terroryzmu z 25 marca 2004 r. (Rada UE, 2004), umożliwiająca powołanie instytucji Koordynatora ds. Zwalczania Terroryzmu (obecnie jest nim Gilles de Kerchove). Powstał także Europejski plan działania odnośnie do zwalczania terroryzmu, wprowadzający „klauzulę solidarności” w przypadku ataku terrorystycznego na państwo UE (Górka-Winter, 2004). 25 listopada 2005 r. ogłoszono nową Strategię UE w dziedzinie walki z terroryzmem. Zapobieganie, ochrona, ściganie, reagowanie (Rada UE, 2005b). Jej szczególnie istotnym elementem są wskazania dotyczące przeciwstawiania się ekstremizmowi poprzez działania polegające na „zapobieganiu zwracania się ludzi ku terroryzmowi, eliminacji czynników lub pierwotnych przyczyn mogących prowadzić do radykalizacji postaw i rekrutacji kandydatów, w Europie i w skali międzynarodowej” (Strategia UE, 2005b, s. 3). Politycy UE opracowali także dwa programy: Program haski – wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w UE, przyjęty 5 listopada 2005 r. (Rada EU, 2005a) oraz Program sztokholmski – otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli 2010–2014 z 11 grudnia 2009 r. (Rada UE, 2010).

Zmiana strategii UE z 2005 r. w sprawie zwalczania radykalizacji postaw i rekrutacji terrorystów z 2008 r. (Komisja Europejska, 2010, s. 4) zakładała realizowanie m.in. trzech celów:

(...) udaremnianie działalności siatek terrorystycznych oraz osób werbujących innych do organizacji terrorystycznych; zagwarantowanie, że głos większości będzie przeważać nad głosem ekstremistów oraz promowanie demokracji, bezpieczeństwa, sprawiedliwości i równości szans dla wszystkich. Szczegółowe działania z tym związane zostały określone w planie działania i planie służącym jego wdrażaniu, który zatwierdzono w czerwcu 2009 r. Przyjęto wówczas również strategię komunikacji medialnej (Komisja Europejska, 2010, s. 5).

W 2010 r. została przyjęta kolejna strategia bezpieczeństwa UE – Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa (Sekretariat Generalny Rady, 2010), skupiono się wtedy także na problemie wykorzystania Internetu do działań terrorystycznych. W tym celu uruchomiono m.in. z początkiem 2013 r. Europejskie Centrum ds. Walki z Cyberprzestępczością (EC3), działające w ramach Europolu.

Bezsprzecznie najistotniejsze znaczenie dla wzrostu zagrożenia w UE miało otwarcie granic Unii dla uchodźców przybywających na stary kontynent z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu. Razem z migrantami w Europie pojawili się dżihadysty, których celem było przeniesienie konfliktu z Bliskiego Wschodu na teren UE. Wzrost zagrożenia ze strony terrorystów, działających z pobudek religijnych, skłonił Unię do opublikowania Konkluzji Rady UE, w którym to dokumencie wezwano do aktualizacji strategii dotyczącej radykalizacji postaw i rekrutacji do organizacji terrorystycznych (Rada UE, 2013). W odpowiedzi na Konkluzję Komisja Europejska wskazała 10 konkretnych obszarów działań (Komisja Europejska, 2014), do których należą (Antoń, 2015, s. 134–136): 1) opracowywanie krajowych strategii na rzecz zapobiegania radykalizacji postaw, 2) konsolidacja wiedzy fachowej dotyczącej sposobów walki z radykalizacją, m.in. poprzez wzmocnienie roli Radicalisation Awareness Network (RAN), czyli sieci służącej do rozpoznawania takich zagrożeń, 3) szkolenie specjalistów, którzy będą zapobiegać radykalizacji postaw, 4) rozwój „strategii wyjścia” z organizacji terrorystycznych, 5) wzmocnienie współpracy ze społeczeństwem w przeciwdziałaniu problemowi radykalizacji Internetu, 6) zwalczanie ekstremistycznych treści w Internecie; 7) intensyfikacja projektów przeciwstawiających się ekstremalnym ideologiom, 8) wzmacnianie dialogu międzykulturowego, 9) poszerzenie badań dotyczących tendencji w radykalizacji postaw i przystępowaniu do organizacji terrorystycznych, 10) zacieśnianie współpracy z państwami trzecimi. Ten ostatni punkt jest szczególnie istotny, gdyż procesy radykalizacyjne zachodzą nie tylko w UE, lecz także poza jej granicami.

UE określiła również konieczne instrumenty dla realizacji skutecznej polityki antyterrorystycznej. Są to:

ekstradycja, Europejski Nakaz Aresztowania (ENA), Europol, System Informacyjny Schengen (SIS) i Eurojust, Frontex, Koordynator ds. Terroryzmu oraz decyzje ramowe UE dotyczące problematyki zwalczania terroryzmu oraz powołana w reakcji na 11/09 Grupa Zadaniowa Szefów Policji (Police Chiefs Task Force, TFCF). W ramach tej polityki powołano *ATLAS*, zrzeszający centralne jednostki kontrterrorystyczne państw europejskich. (...) Celem przedsięwzięcia jest przeprowadzanie wspólnych warsztatów, ćwiczeń praktycznych przygotowujących jednostki do działań na dużą skalę i realizacja projektów badawczych (Zięba, 2014, s. 256).

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pokazuje, że nie można mówić o jednym źródle ruchów i organizacji radykalnych i ekstremalnych w Europie. Stosowane przez ekstremistów strategie działań mają na celu kontestowanie rzeczywistości i (nieaprobowanego przez nich) systemu politycznego, a także osiągnięcie zakładanych celów. Wszystko to prowadzi do chęci konfrontacji, często prowadzącej do zamachów terrorystycznych. W ostatnich latach można zaobserwować wzrost zagrożenia terrorystycznego w Europie, co wiąże się m.in. z niekontrolowanym napływem uchodźców z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu, wśród których znajdują się także dżihadyści. Konsekwencją zaangażowania się państw UE w aktualne konflikty zbrojne jest także radykalizacja postaw islamistów tam mieszkających (a często również tam urodzonych). Popierają oni ideę odwetu wspieraną przez liderów organizacji terrorystycznych (Al-Kaida i IS).

Odrębnym problemem jest ekstremizm ruchów i organizacji separatystycznych i etnonarodowych. Do dziś, pomimo osłabienia (zawieszenia działalności) ETA i IRA, nie rozwiązano problemów związanych z roszczeniami niepodległościowymi Basków i Irlandczyków z Północy. Wciąż można też mówić o korsykańskich, prowansalskich, bretońskich, flamandzkich, walońskich, katalońskich czy szkockich tendencjach autonomicznych, a kolejne nacje przypominają sobie o własnej odrębności.

Nie można też nie zauważyć działań ekstremistów o lewacko-anarchistycznych czy radykalnie prawicowych poglądach. Ci pierwsi są aktywni w Grecji, Włoszech czy Hiszpanii, drudzy, głoszący często nacjonalistyczno-rasistowskie hasła, w Niemczech, Polsce, Wielkiej Brytanii czy krajach skandynawskich. Na pozycję prawicowych ekstremistów duży wpływ mają konflikty ze społecznościami islamskimi oraz kryzys polityki multikulturowości w niektórych społeczeństwach europejskich.

UE proponuje różnorakie rozwiązania. Powstają strategie, deklaracje, programy, powoływane są kolejne instytucje. Tego typu projekty mogą być skuteczne jedynie przy pełnej współpracy państw członkowskich. UE jest w stanie przeciwstawić się radykalizacji i ekstremizmowi tylko wówczas, gdy będzie jednomyślna i zdolna do koordynacji działań.

Bibliografia

- Adamczuk, M. (2011). Rodzimy terrorizm jako zjawisko zagrażające bezpieczeństwu w Europie. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 1 (17), 61–80.
- Antoń, P. (2015). Unia Europejska wobec zbrojnego wymiaru skrajnego fundamentalizmu islamskiego. *Eryda*, 1 (1), 122–139.
- Bukowski, S.Z. (2010). *Terroryzm europejski. Geneza i współczesne zagrożenia*. Słupsk: Akademia Pomorska.
- Chojnicka, K., Jaskólski, M. (red.) (2012). *Słownik historii doktryn politycznych*. T.5: R–Ś. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.
- Declaration by ETA (2011). 8 January. Pobrane z: http://gara.naiz.eus/agiriak/110108_declaration.pdf (24.08.2017).
- Ebbig, P., Fiedler, R., Wejkszner, A., Wojciechowski, S. (2007). *Leksykon współczesnych organizacji terrorystycznych*. Poznań: Wydawnictwo Instytut Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM.
- Europol (2011). *TE-SAT 2011. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2011-eu-terrorism-situation-and-trend-report> (21.08.2017).

- Europol (2012). *TE-SAT 2011. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report> (22.08.2017).
- Europol (2013). *TE-SAT 2013. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2013-eu-terrorism-situation-and-trend-report> (22.08.2017).
- Europol (2014). *TE-SAT 2014. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/te-sat-2014-eu-terrorism-situation-and-trend-report> (25.08.2017).
- Europol (2015). *TE-SAT 2015. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2015> (27.08.2017).
- Europol (2016). *TE-SAT 2016. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> (27.08.2017).
- Europol (2017). *TE-SAT 2017. EU Terrorism Situation and Trend Report*. Pobrane z: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/eu-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2017> (30.08.2017).
- Glossar der Verfassungsschutzbehörden*. (2009). Köln: Bundesamt für Verfassungsschutz.
- Górka-Winter, B. (2004). Plan Unii Europejskiej zwalczania terroryzmu (25 marca 2004 r.). *Biuletyn PISM*, 13 (201), 1093–1095.
- Graaf de, B. (2011). *Evaluating Counterterrorism Performance. A Comparative Study*. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- IEP (2014). Institute for Economics and Peace. *Global Terrorism Index 2014. Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*. Pobrane z: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/06/Global-Terrorism-Index-Report-2014.pdf> (22.11.2017).
- IEP (2015). Institute for Economics and Peace. *Global Terrorism Index 2015. Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*. Pobrane z: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> (22.11.2017).
- IEP (2016). Institute for Economics and Peace. *Global Terrorism Index 2016. Measuring and Understanding the Impact of Terrorism*. Pobrane z: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf> (22.11.2017).
- Izak, K. (2011). Zagrożenie terroryzmem i ekstremizmem w Europie na podstawie wybranych przykładów. Teraźniejszość, prognoza ewolucji i kierunki rozwoju. *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego*, 3 (5), 116–148.
- Izak, K. (2014). *Leksykon organizacji i ruchów islamistycznych*. Warszawa: ABW. COS im. gen. Stefana Roweckiego „Grota”.
- Karolczak, K. (1995). *Encyklopedia terroryzmu*. Warszawa: Spar.
- Kasproicz, D. (2017). *Populistyczna radykalna prawica jako obszar badawczy*. Kraków: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej UJ.
- Komisja Europejska (2010). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady. Unijna polityka przeciwdziałania terroryzmowi: najważniejsze osiągnięcia i nadchodzące wyzwania z 20.07.2010. COM/2010/386 final. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52010DC0386> (26.07.2017).
- Komisja Europejska (2014). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Zapobieganie radykalizacji prowadzącej do terroryzmu i brutalnego ekstremizmu: Wzmocnienie działań UE z 15.01.2014. COM/2013/0941 final. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52013DC0941> (26.07.2017).
- Kopaliński, W. (2007). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Cz. II: od M (mir) do Ż. Warszawa: Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnicze „Rzeczpospolita”.
- Kushner, H.W. (2003). *Encyclopedia of Terrorism*. London–New Delhi: Thousand Oaks.
- List of designated terrorist groups (2014). Pobrane z: https://howlingpixel.com/wiki/List_of_designated_terrorist_groups (26.08.2017).
- Moroska-Bonkiewicz, A. (2013). *Organizacje skrajne we współczesnej Europie. Ogólna charakterystyka*. Warszawa: Otwarta Rzeczpospolita.
- Mudde, C. (2006). *Politischer Extremismus und Radikalismus in Westeuropa – Typologie und Bestandsaufnahme*. W: U. Backes, E. Jesse (red.), *Gefährdungen der Freiheit. Extremistische Ideologien im Vergleich*, (s. 87–104). Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- O'Brien, B. (2001). *IRA*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

- Oleksiewicz, I. (2013). *Polityka antyterrorystyczna Unii Europejskiej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Posłuszna, E. (2013a). *Single-issue Terrorism. Special Interest*. Warszawa: Youround Publishing.
- Posłuszna, E. (2013b). Terroryzm anarchistyczny – istota, taktyka, organizacja. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 4 (28), 99–120.
- Rada UE (2002). Decyzja ramowa Rady 2002/475/WSiSW z dnia 13 czerwca 2002 w sprawie zwalczania terroryzmu. Dz.Urz. UE L 164/3 z 22.06.2002, rozdz. 19, t. 6, s. 18–22.
- Rada UE (2004). Declaration on combating terrorism, 7906/04. 29 March. Pobrane z: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7906-2004-INIT/en/pdf> (24.08.2017).
- Rada UE (2005a). Program haski: wzmocnienie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej. Dz.Urz. UE C 53/1 z 3.03.2005, 1–14.
- Rada UE (2005b). Strategia UE w dziedzinie walki z terroryzmem. Zapobieganie, ochrona, ściganie, reagowanie, 14469/4/05 REV 4. (20 30 listopada05). Pobrane z: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?f=ST+14469+2005+REV+4&l=pl> (22.06.2017).
- Rada UE (2008). Decyzja ramowa Rady 2008/919/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 zmieniająca decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu. Dz.Urz. UE L 330/21 z 9.12.2008, rozdz. 19, t. 16, s. 145–147.
- Rada UE (2009). Europejska Strategia Bezpieczeństwa. Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej.
- Rada UE (2010). Program sztokholmski – otwarta i bezpieczna Europa dla dobra i ochrony obywateli. Dz.Urz. UE C 115/1 z 4.05.2010, 1–38.
- Rada UE (2013). Council conclusions calling for an update of the EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism. 6–7 June. Pobrane z: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/137397.pdf (27.07.2017).
- Rusinek, A. (2012). *Nurt radykalny wśród społeczności muzułmańskich w wybranych państwach Unii Europejskiej*. Warszawa: Uniwersytet Warszawski.
- Scruton, R. (2002). *Słownik myśli politycznej*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Sekretariat Generalny Rady (2010). *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej.
- Sirsouloudi, M. (2011). Understanding Radicalization in Europe. Clusters and Narratives. W: S. Ekici (red.), *Counter Terrorism in Diverse Communities* (s. 9–15). Amsterdam: IOS Press.
- Sobol, E. (red.) (2002). *Słownik wyrazów obcych*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Szlachter, D. (2006). *Walka z terroryzmem w Unii Europejskiej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Tokarczyk, R. (2003/2004). Rozważania nad pojęciem ekstremizmu. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G*. 50/51, 253–280.
- Tokarczyk, R. (2004). Teoretyczna a praktyczna istota współczesnego ekstremizmu politycznego. W: E. Olszewski (red.), *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego* (s. 13–37). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Tomasiewicz, J. (2000). *Terroryzm na tle przemocy politycznej. (Zarys encyklopedyczny)*. Katowice: Apis.
- Townshend, Ch. (2017). *Terroryzm*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Wejksznier, A. (2014). Ewolucja zagrożenia dżihadystycznego w Europie. *Przegląd Strategiczny*, 7, 225–236.
- Wojnicz, L. (2011). *Polityka Unii Europejskiej wobec terroryzmu*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Zasieczna B., Zasieczny A. (red.) (2004). *Encyklopedia terroryzmu*. Warszawa: Bellona, Muza.
- Zięba, A. (2011). Niemcy i Polska wobec problemu terroryzmu. Analiza porównawcza. *Studia Politologiczne*, 3 (34), 126–152.
- Zięba, A. (2014). Terroryzmu w Unii Europejskiej na początku XXI wieku. Wnioski dla Polski. W: K. Czornik, M. Lakomy, (red.) *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku* (s. 241–261). Katowice: Wydawnictwo Regionalnego Ośrodka Debaty Międzynarodowej w Katowicach.

Cytowanie

- Wojtaszak, A. (2018). Wzrost liczby zachowań radykalnych w Europie a przyszłość Unii Europejskiej. *Acta Politica Polonica*, 1 (43), 13–25. DOI: 10.18276/ap.2018.43-02.